

Björnared solcellspark

Falkenberg Björnared 1:3

Falkenberg Björnared 2:6

Falkenberg Störsjö 1:8

Falkenberg Slättelynga 1:3

Halmstad Häshult 1:8

Halmstad Gräsås 1:5, 1:8

Falkenberg Asige-Hult 1:6

Asige socken, Falkenbergs kommun, Hallands län

Kulturmiljöutredning

Frivillig arkeologisk utredning etapp 1

Camilla Ekblom & Josefin Wirne

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund och syfte	4
Metod och genomförande.....	5
<i>Arkiv- och kartstudier</i>	5
<i>Inventering</i>	5
<i>Dokumentation</i>	5
Kulturlandskapets förutsättningar	5
Utredningsområdet	6
Arkiv- och kartstudier	7
Fornlämningar.....	8
Bebyggelse	10
Kyrkliga kulturminnen.....	10
Riksintressen	11
Kommunala- och regionala utpekanden	11
Väsentliga områdesrekommendationer	12
Utredningsresultat	13
Arkeologisk utredning etapp 1, fältinventering.....	13
L1998:8480, Fossil åker	14
Ny utbredning på L1998:8480.....	15
Arkeologisk utredning etapp 2: L1997:5669, Möjlig boplatz	18
Stenmurar	19
Ensamliggande röjningsrösen/stensamlingar	20
Visuell påverkan: Landskap och bebyggelse	20
Fortsatt arbete	21
Referenser	23

Uppdragsnamn: Bjärnared solcellspark, Kulturmiljöutredning
Kund: LC Energi AB
Kontakt: Johannes Sporre, LC Energi
Utförare: Camilla Ekblom & Josefin Wirne, AFRY (ÅF Infrastructure AB)
Datum: 2024-06-13
Uppdragsnummer: 0105449
Uppdragsledare, AFRY: Sofia Maghder
Omslagsbild: Röjningsröse inom den utvidgade fornlämningen L1998:8480

Sammanfattning

AFRY (ÅF Infrastructure AB) har på uppdrag av LC Energi AB genomfört en kulturmiljöutredning motsvarande en frivillig arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheterna Falkenberg Bjärnared 1:3, Falkenberg Bjärnared 2:6, Falkenberg Störsjö 1:8 m.fl. i Asige socken, Falkenbergs kommun och Hallands län (*Figur 1*). Uppdraget har genomförts med anledning av kundens önskemål att etablera en solcellspark inom fastigheterna. Länsstyrelsen i Hallands län har uttryckt behovet av en arkeologisk utredning av solcellsparkens etableringsområde.

Kulturmiljöutredningen har haft som målsättning att ta ett helhetsgrepp kring utredningsområdets kulturmiljövärden och inkluderat analys av riksintressen, kommunala utpekanden, bebyggelse och fornlämningar. Syftet med detta har varit att ge kunden ett underlag för den vidare projekteringen vid utformningen av solparken.

Kulturmiljöutredningen har fastslagit att ingen påverkan förväntas på riksintressen eller kommunalt särskilt utpekade kulturmiljöområden. I närheten av utredningsområdet finns en mindre andel gårdsbebyggelser, där vissa av byggnaderna är särskilt utpekade i den regionala torpinventeringen för Hallands län. Bebyggelsen kan vid etablering av solparken komma att påverkas visuellt, men medför inget fysiskt ingrepp i miljön.

Den arkeologiska utredningen etapp 1 genomfördes som en huvudsaklig del av kulturmiljöutredningen. Fälтарbetet genomfördes mellan den 18 – 22 mars 2024 av två arkeologer som översiktligt inventerat området. Utredningsområdet motsvarade cirka 175 hektar produktionsskog, våtmarker samt mindre områden med åkermark. Lämningsbilden i utredningsområdets närhet karaktäriserades av fossila åkermarker, ensamliggande stensättningar och möjliga boplatslägen.

Uppdraget syftade till att avgränsa samt bedöma den antikvariska statusen på den möjliga fornlämningen L1998:8480, fossil åkermark. Lämningen påträffades i terrängen och har konstaterats ha en större utbredning än vad som tidigare angivits och består av ett röjningsröseområde med ett hundratal röjningsrösen. Röjningsrösena hade en sådan karaktär att dessa är att bedöma som fornlämning. Lämningen observerades också vara skadad till följd av det moderna skogsbruket i området, men uppdraget har inte medfört någon heltäckande skadeinventering.

Den möjliga fornlämningen L1997:5669 är belägen på gränsen till utredningsområdets delområde 7 och utgör en möjlig boplat. Vid besiktningstillfället växte yngre granplantering inom det angivna lämningsområdet och inget som indikerade boplat kunde observeras. Om delområde 7 exploateras vid anläggandet av en solpark bör föreslaget utredningsområde genomgå arkeologisk utredning etapp 2, vilket beslutas av Länsstyrelsen i Hallands län.

Kulturmiljöutredningen fastslår efter den arkeologiska fältinventeringen att karaktärsbärande stenmurar och påträffade ensamliggande röjningsrösen av mer recent karaktär inom utredningsområdet bör värnas i kommande projektering i syfte att bevara områdets kulturhistoriska prägel.

Bakgrund och syfte

Kulturmiljöutredningen, med en frivillig arkeologisk utredning etapp 1 syftar till att skapa ett planeringsunderlag för LC Energi AB i den fortsatta projekteringen av solcellsparken vid Bjärnared. Föreliggande rapport ska också fungera som underlag för Länsstyrelsen i Hallands län vid beslutfattande i frågan. Utredningen skall bidra med kännedom om kulturlandskapets värden avseende fornlämningar, hänsynsåtgärder för kulturmiljön samt fastställa behovet av vidare utredningar. Rapporten syftar till att fungera som underlag för dialog mellan LC Energi AB och Länsstyrelsen i Hallands län.

Utredningsområdet vid Bjärnared karaktäriseras av kuperade skogsmarker i de norra delarna, medan den södra delen utgörs av mer flacka skogs- och mossmarker. Lämningsbilden i området består av fossila åkermarker, ensamliggande stensättningar samt möjliga boplatser. Förväntade lämningar i området utgörs av fossila åkermarker, boplatslämningar samt skogsbrukslämningar.

Utredningen syftar till att:

- Redovisa områdets kulturmiljöer som helhet avseende fornlämningsbild, riksintressen, kommunala utpekanden och kulturhistorisk bebyggelse.
- Fastställa förekomsten av tidigare okända fornlämningar eller andra kulturhistoriska lämningar
- Avgränsa och fastställa antikvarisk status på den möjliga fornlämningen L1998:8480
- Peka ut områden som bör utredas vidare genom arkeologisk utredning etapp 2
- Identifiera i vilken mån områdets kulturmiljövärden kan komma att påverkas av solcellsparken

Figur 1. Översiktskarta med platsen för utredningsområdet markerat med röd ring. Skala 1:200 000.

Metod och genomförande

Utredningen har initialt genomförts som en skrivbordsinventering med datahämtning från myndigheter som Länsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen och Lantmäteriet. Uppdraget har därefter kompletterats med kart- och arkivstudier samt fältinventering i syfte att fastställa lämningsförekomst inom området samt fastställa antikvarisk status på befintliga möjliga fornlämningar. Utredningen har även syftat till att identifiera topografiskt lämpliga boplatslägen för arkeologisk utredning etapp 2. Följande källor och register har nyttjats:

- Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (KMR).
- Skogsstyrelsens Skog och Historia-register.
- Bebyggelseregistret.
- Historiska kartor via Lantmäteriet
- SGU:s jordarts- och berggrundskartor
- Lantmäteriets geodatasamverkan, terrängskuggning och baskarta
- Tidigare rapporter

Arkiv- och kartstudier

Kart- och arkivstudier har utförts dels före fältinventeringen för att samla och strukturera uppgifter som pekar mot möjliga lämningar i fält, dels efter fältinventeringen för att kontrollera om historiska lämningar tillkommit före- eller efter år 1850, vilket är gränsen för att de ska kunna klassas som fornlämningar.

Inventering

Hela utredningsområdet med undantag för en otillgänglig del av delområde 2 har fältinventerats, vilket inneburit att terrängen genomsökts systematisk varvid forn- och kulturlämningar har mätts in och beskrivits. Fältinventeringen syftade till att med säkerhet skapa kännedom om vilka forn- eller kulturlämningar som förekommer inom utredningsområdet samt i vilken omfattning.

Dokumentation

Dokumentationen i fält har utförts genom inmätning med GPS, beskrivning och fotografering. Inmätningarna har gjorts i Field Maps, för vidare bearbetning i ArcGIS Online och ArcMap 10.7.1. Inmätningar har kontrollerats mot terrängskuggningsdata och ortofoton. Bedömning och beskrivning av påträffade lämningar har gjorts i enlighet med Riksantikvarieämbetets anvisningar och praxis. Samtliga kartor är projicerade i Sweref 99TM.

Kulturlandskapets förutsättningar

Det halländska landskapet präglas av tusentals års utveckling av jordbruk och bebyggelse längs både kust och inland. Den historiska läsbarheten i det äldre odlingslandskapet är generellt sett hög och karaktäriseras bland annat av stenmurar, äldre gårdsbebyggelse, vägar, odlingsterrasser samt åker- och skogsmark. Landskapet utgör härigenom en central kunskapskälla till äldre tiders markutnyttjande. Landskapet har en sprickdalskaraktär, där jordarterna består av sandiga moräner och mossetorvar.

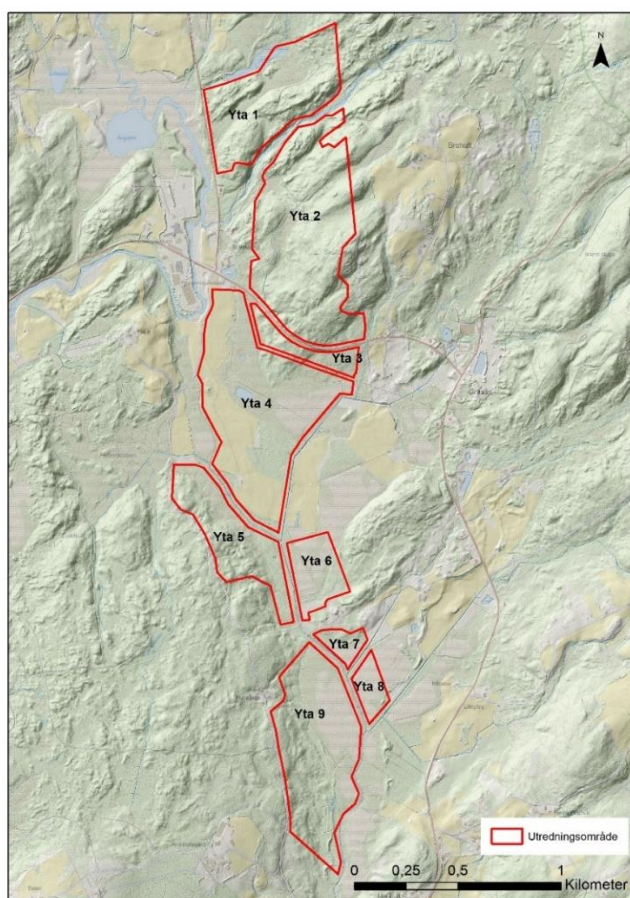
Under förhistorisk tid förflyttades bebyggelsen och åkermarker runt inom mindre landområden. Det är först under äldre järnålder som jordbruket övergår till ett mer intensivt markutnyttjande utifrån nya brukningsmetoder med mer permanent bebyggelse. Detta skapar en struktur i odlingslandskapet, med en tydlig fördelning mellan inägor och utmarker. Denna rumsliga struktur i landskapet blir än mer tydlig under medeltiden och fram i modern tid, då en centraliserad form av markplanering upprättades tillsammans med framväxten av bysamhällen. De visuella spåren i

dagens odlingslandskap utgörs till stor del av fossila åkermarker, bestående av röjningsrösen som i vissa fall sträcker sig över mycket stora arealer.

Asige socken har fått sitt namn från gården *Asaka* med belägg från 1300-talet. Ortnamnet bärs utslutande av kyrkbyar och förekommer även i Västergötland och Norge. Namnet utgör troligen en sammanslagning av *as* (asagud) och *eke* (ekdunge). Härigenom kan platsnamnet antas ha förhistoriska belägg. I närheten av sockenkyrkan finns koncentrationer av fornlämningar med höga pedagogiska värden i form av bronsåldersrösen och resta stenar. Särskilt kan nämnas *Hagbards Galge*, L1998:8551 bestående av två bronsåldersgravar med parvis resta stenar samt riklig förekomst av skålgropar. Lämningarna är mycket särpräglade i sitt uttryck och saknar paralleller både nationellt och internationellt.

Utredningsområdet

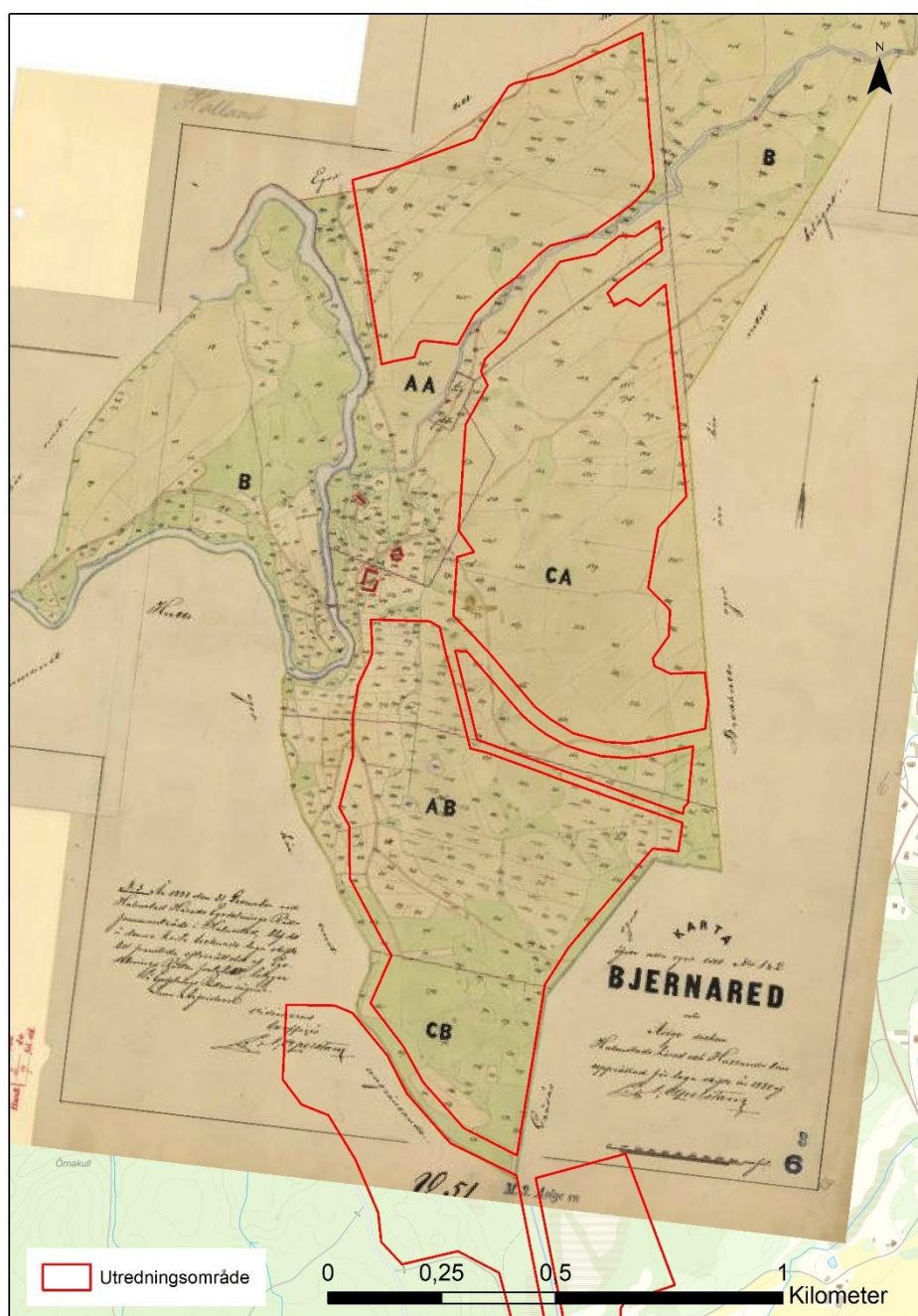
Utredningsområdet består av 9 utredningsytor (*Figur 2*) motsvarande cirka 175 hektar. Området löper från norr till söder, cirka 0,8 x 4,0 km och går genom främst skogsmarker, delvis avverkade områden samt mindre inslag av åker- och ängsmark, våtmarker och mossar. Topografiska och vegetationsmässiga skillnader förekommer inom området, där de norra delarna består av mycket höglänta skogsmarker längs åsryggar i nordöst- sydvästlig riktning med djupare dalgångar däremellan. Utredningsområdets södra delar består av mer låglänt mosse- och våtmark (delområde 6,7,8) samt produktionsskog med slänter mot ost-nordost. Området avgränsas i nord-nordväst av vattendrag vid Ängsjön och mot väster av skogsmarker. I söder och sydost finns mossmarker och bebyggelse vid Kronhults gård samt i öster våtmarker och länsväg 680. Centralt inom utredningsområdets södra delar löper Slissån.

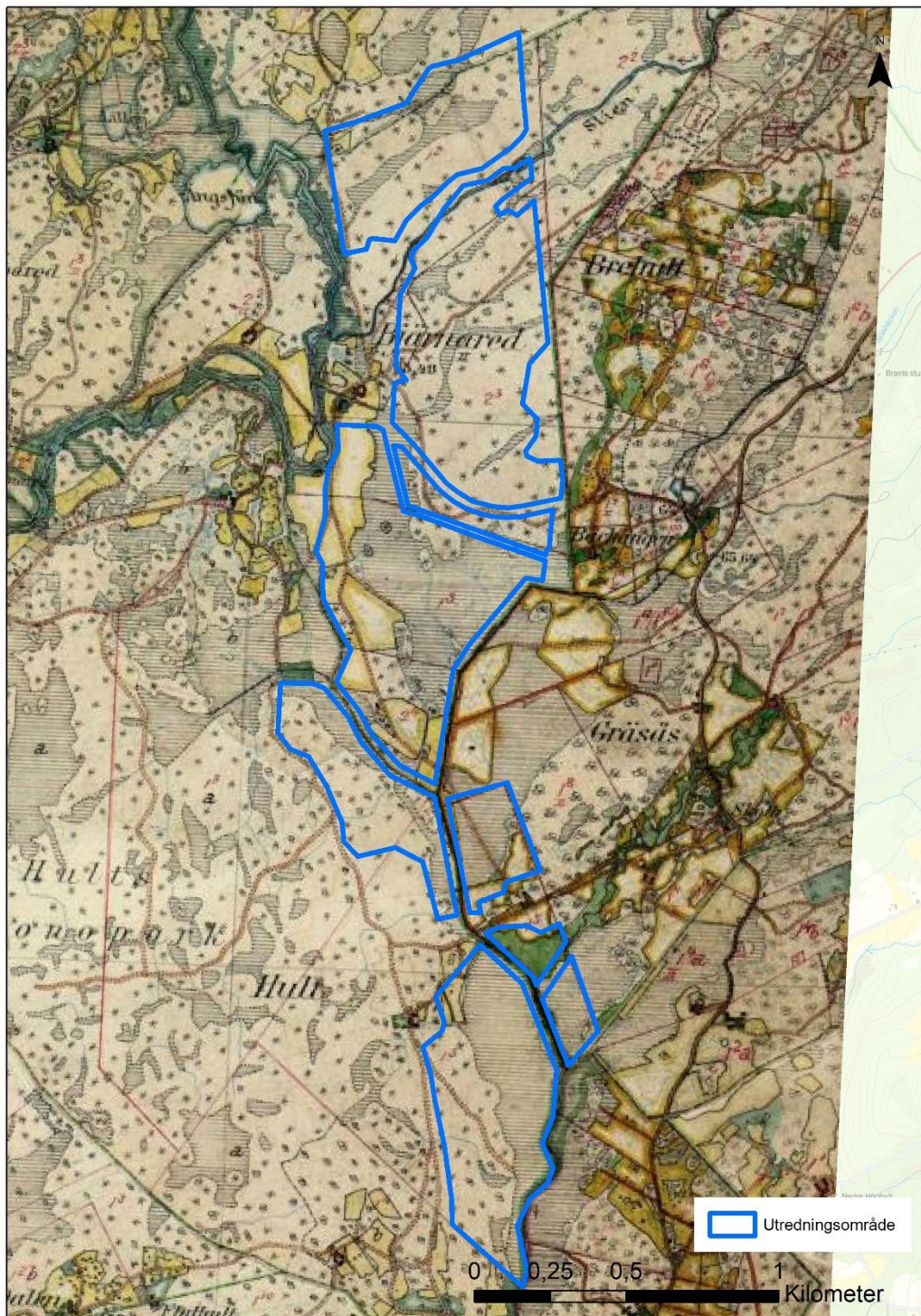
Figur 2. Utredningsområdet med utmarkerade delområden. Skala 1:15 000.

Arkiv- och kartstudier

En översiktlig kart- och arkivstudie över Bjärnared påvisar en odlingsbygd under 1700- och 1800-talen med "åker, äng, odlingsjord och afrösningsjord". Tre gårdslägen, utmarkerade med rött i *Figur 3* kan ses vid centrala Bjärnareds delar, varav samtliga fortfarande hyser bebyggelse. Generalstabskartan från 1919–1925 påvisar en liknande fördelning av markslag som i idag, med skogsmarker i utredningsområdets norra delar samt våtmarker centralt och i söder. Den odlade marken utgör en mindre del av området, där utmarkerna och skogsbruket tolkas som en väsentlig del av landskapets prägel vid denna tid. Utifrån förekomsten av vattendrag i området samt den rika tillgången på skog formades ett industriarv med sågverk i området, vilket är i bruk än idag.

Figur 3. Laga Skiftes karta över norra delen av Bjärnared år 1880. LMS-akt: M3-6:3, Bjärnared 1-2. Skala 1:10 000.

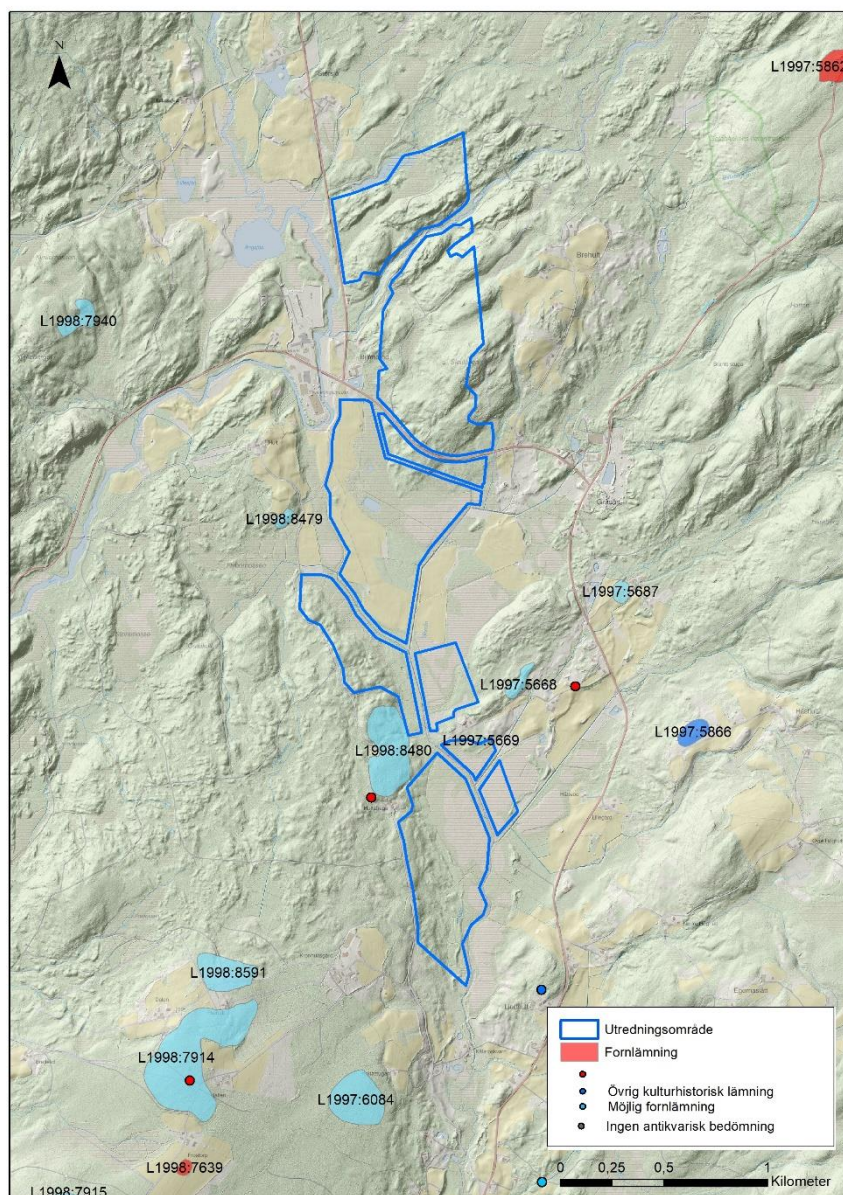
Figur 4. Generalstabskartan (1919–1925) över utredningsområdet påvisar skogsområdet samt våtmarker med mindre inslag av uppodlad jord och tomtmark. RAK-id: J112-2-48. Skala 1: 10 000.

Fornlämningar

Det förekommer inga registrerade forn- eller kulturlämningar inom utredningsområdet. Närmaste lämningen är L1997:5669, en möjlig boplatz som angränsar utredningsyta 7. Lämningen, en möjlig

stenåldersboplatz är ej avgränsad och kan möjligen fortsätta söderut in i utredningsområdet. Även lämningen L1998:8480 ligger angränsande mot utredningsyta 5 och 9.

Närområdet besitter flertalet monumentala fornlämningar som är väl synliga i landskapet. Lämningsskildern består av fossila åkermarker samt möjliga boplatser där lösfynd har tillvaratagits. Andra lämningstyper i närheten är en stensättning, ett ensamliggande röse och en bytomt. Kunskapsunderlaget kring fossila åkermarker har inom kulturmiljövården reviderats under de senaste åren, där nya tolkningar gör gällande att dessa rörliga jordbruksmetoder förekommit i förhistorisk tid och således ska tolkas som fornlämningar. Lämningarna förekommer ofta tillsammans med gravar och boplatzområden. I nuläget är samtliga fossila åkermarker i närområdet registrerade med den antikvariska statusen *möjlig fornlämning*.

Figur 5. Registrerade forn- och kulturlämningar i utredningsområdets närhet. Data från Kulturmiljöregistret (KMR). Skala 1:20 000.

Utifrån områdets topografiska förhållanden och tidigare lösfynd går det ej att utesluta boplatzlämningar från stenålder. Denna typ av lämningar saknar ofta helt synbarhet och påträffas vid markningrepp.

Lämningsnummer	Typ	Antikvarisk status
L1998:7940	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L1988:8479	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L1997:5687	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning
L1997:6110	Stensättning	Fornlämning
L1997:5668	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L1997:5669	Boplats	Möjlig fornlämning
L1998:8480	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L1996:6710	Röse	Fornlämning
L1997:5866	Fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning
L1998:8591	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L1988:7914	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning
L2019:2703	Stensättning	Fornlämning
L1997:6084	Fossil åkermark	Möjlig fornlämning

Tabell 1. Sammanställning av fornlämningar i utredningsområdets närhet.

Bebyggelse

Det förekommer ingen bebyggelse inom utredningsområdet. Närområdets bebyggelse präglas av ett fåtal jordbruksfastigheter från 1800- och 1900-talen. Ett fåtal av dessa pekades ut som kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i samband med den regionala torpinventeringen som genomfördes år 2006. De närmaste av dessa är bostadshuset på Asige-Hult 203 och bostaden på Gräsås 364. Byggnaderna saknar lagskydd, men är av lokalt intresse och karaktärsskapande för området och bör värnas vid exploateringar i enlighet med regionala och lokala kulturmiljöprogram.

Strax öster om utredningsområdet finns två vattenanknutna kulturlämningar i höjd med Gräsås. Dessa utgörs av Gräsås gamla respektive nya sågverk. Det gamla sågverket är idag ett privat museum och drevs ursprungligen med vattenkraft, men är idag moderniserad med turbindrift. Det nya sågverket är en modernare anläggning som var i drift fram till år 2002. Industribebyggelsen är uppförd i trä och har klätts med korrugerad plåt. Industrimiljön är komplett med samtliga funktionsområden representerade på platsen, exempelvis en anlagd damm för sjösortering av virke, brygganläggningar och upptagningsverk. Sågverket var vid drift en tvåarmig såg med tillhörande kantsåg och drevs med turbin från Bolinder.

Även vid Bjärnared finns lämningar från två sågverk, Bjärnareds gamla respektive nya såg. Båda dessa är trots namnen relativt moderna såganläggningar. Bjärnareds gamla såg är en träbyggnad som klätts med korrugerad plåt. Den äldre sågen är en cirkelsåg och den mer moderna sågen på anläggningen är en så kallad bandsåg. Även den nya sågen är av bandsågstyp och är enligt uppgift fortfarande i drift. Områdets rika bestånd av sågverk indikerar skogsbrukets centrala industriarv i bygden.

Kyrkliga kulturminnen

Närmaste kyrkliga kulturminne med lagskydd enligt 4 kap. KML (Kulturmiljölagen) är Slättåkra kyrka som började byggas under 1100-talet. Kyrkan är byggd i sten med skalmursteknik och vilar på en sockel av natursten. Slättåkra kyrka ligger cirka 6 km söder om utredningsområdet.

Cirka 7 km väster om utredningsområdet finns Asige sockenkyrka. Kyrkan uppfördes ursprungligen på 1100-talet och har fortfarande kvar betydande delar av det medeltida murverket. Det förväntas ingen påverkan på dessa kyrkomiljöer i samband med etableringen av solcellsparken.

Riksintressen

Riksintressen för kulturmiljövården skyddas genom miljöbalken (MB) 3 kap. 6§ och är områden eller platser som anses ha nationellt kulturellt värde och därför är särskilt skyddsvärda. Dessa områden kan vara präglade av historiska händelser, arkitektoniska eller konstnärliga inslag, fornlämningar eller andra kulturella värden. Riksintressena syftar till att säkerställa bevarandet och vården av dessa platser för framtida generationer och utgör en viktig del av kulturmiljövården i Sverige. Riksintressena kan omfatta olika typer av kulturmiljöer, såsom byggnader, kulturlandskap, fornminnen eller områden med särskild naturmiljö. När ett område eller en plats utpekats som riksintresse innebär det att det finns särskilda regler och riktlinjer för hur området ska hanteras och utvecklas för att säkerställa dess kulturella värden. Det innebär att planering och genomförande av åtgärder i dessa områden måste ske med särskild hänsyn till deras kulturella och historiska karaktär.

Utredningsområdet berör inga riksintressen. Närmaste riksintresse är den stora dalgångsbygden vid Ätradalen [N19], cirka 5,5 km väster om utredningsområdet. Riksintresset förväntas inte påverkas i samband med etableringen av solcellsparken.

Uttryck för riksintresset: *Välhävda odlings- och hagmarker och hög fornlämningsstäthet från alla förhistoriska perioder med bland annat 15–20 gravfält och många övriga gravar av olika typ, flera av monumental karaktär. Sockencentra med medeltida och nygotiska kyrkor. Välbevarade herrgårdsmiljöer. Uråldrigt kommunikationsnät. Sjönevads marknadsplats med tradition som livdjursmarknad sedan 1200-talet. 1800-talsbebyggelse. (En mindre del av området ligger i Varbergs kommun.) (RAÄ).*

Kommunala- och regionala utpekanden

Hallands län och Falkenbergs kommun har framtagna kulturmiljöprogram med syfte att värna de många gånger unika kulturmiljöerna vid exploateringar. Rekommendationerna är avsedda som riktlinjer för hanteringen av bebyggelsen och kulturlandskapet i de angivna områdena. Rekommendationer är generellt angivna för att ge en övergripande vägledning. Återhållsamhet gäller generellt sett för ny bebyggelse och landskapsförändringar, men det finns variationer avseende tålighet - eller kulturmiljöns känslighet. Närmast belägna regionalt eller kommunalt utpekade kulturmiljöområden i relation till utredningsområdet är:

Knobesholms gård: Storgård med gamla anor längs Hovgårdsån. Herrgårdsbebyggelse som ursprungligen uppfördes under 1600-talet med unika och ålderdomliga ekonomibyggnader, tidigare arbetarbostäder, smedja samt kvarnbyggnad. Miljön utgör ett levande industriminne. Området ligger cirka 4 km väster om utredningsområdet.

Slättåkra: Äldre kyrkby som utvecklats till mindre, väl sammanhållet samhälle. Bostadsbebyggelse från 1900-talet, kyrka och prästgård med intilliggande äldre agrar bebyggelse, skola, smedja samt butik. Flera äldre vägsträckningar korsas i Slättåkra, som är ett gott exempel på hur en kyrkby utvecklats till ett modernt samhälle. Byns norra delar angränsar till en välhävda

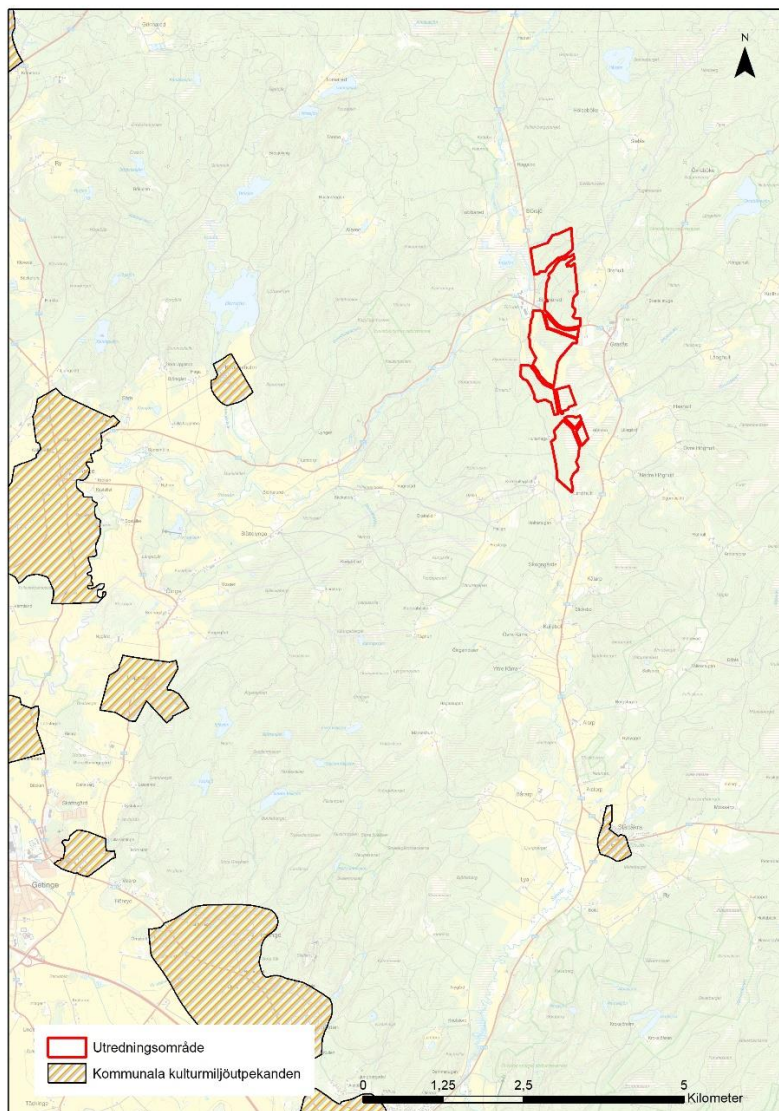
betesmark. Från söder finns fria siktlinjer mot norr med kyrkan i blickfånget. Samhället är beläget cirka 6 km från utredningsområdet.

Uppnora: Välbevarad, ålderdomlig bymiljö med typiskt halländsk bebyggelsestruktur. Gårdslägen är placerade på ursprunglig plats i gränsen mellan inägor och utmarker, längs ett äldre vägnät. Bebyggelsen härrör från 18- och 1900-talen och är rödmålad med stående träpanel. I byn finns spår från fägor, kvarn, sågverk samt tvättplats. Utpekandet ligger cirka 7 km från utredningsområdet.

Asige: Fornlämningstätt område runt kyrkomiljön. Monumentala bronsåldersrösen samt resta stenar, som exempelvis vid Hagbards galge ger landskapet en särskild karaktär. Gravarna ligger på rad i nord-sydlig riktning längs med landsvägen, vilken troligen

utgör en mycket gammal vägsträckning. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från 1800- och 1900-talen där dåtidens jordbruk

lämnat en tydlig prägel på landskapet. Utpekandet vid Asige ligger drygt 7 km från utredningsområdet.

Figur 6. Utredningsområdet i relation till närmast liggande regionala och kommunala kulturmiljöområden. Det stora avståndet till de skyddsvärda miljöerna medför att ingen påverkan förväntas ske med anledning av solcellsparken. Skala 1:60 000.

Väsentliga områdesrekommendationer

I kulturmiljöprogrammen för Falkenberg och Halmstad finns för varje enskilt utpekande särskilda rekommendationer, med syfte att bevara och värna kulturmiljöerna. De rekommendationer som gäller för utpekandena avser till stor del hur tillkommande bebyggelse ska utformas för att samspela med befintliga kulturhistoriska värden, men också hur odlingslandskapet ska värnas. Ingen utpekad miljö finns inom utredningsområdet. Kartans gränser för utpekandena bör dock inte tolkas som fasta, utan avgörs utifrån utpekandets uttryck på platsen, där syftet är att värna en särskild miljö.

I relation till etableringen av solcellsparken är nedanstående rekommendationer av särskild betydelse:

- *Karaktärskapande landskapselement såsom vägnät, alléer, stenmurar och mörgelgravar bör vårdas och bevaras.*

Utredningsresultat

Riksintressen och kyrkliga kulturminnen förväntas inte påverkas av den tilltänkta solparksetableringen i området. Dessa området ligger allt för långt ifrån utredningsområdet och påverkas därmed inte.

Inga kommunala kulturmiljöområden berörs av den planerade solparksetableringen. Dessa områden är precis som riksintresseområdena och de kyrkliga kulturminnena belägna långt ifrån utredningsområdet. Däremot omnämns i kulturmiljöprogrammet för Falkenbergs kommun att karaktärsbärande element i kulturlandskapet inom Asige socken bör vårdas och bevaras. Vid fältinventeringen observerades dock att skogsbruket inom utredningsområdet påverkat flertalet stenmurar genom att etablera körvägar över dessa, vilket bitvis skadat murarna.

Arkeologisk utredning etapp 1, fältinventering

Den frivilliga arkeologiska utredningen etapp 1 genomfördes av två arkeologer mellan den 18–22 mars 2024. Väderförhållandena var goda med snöfria förhållanden. I syfte att identifiera möjliga fornlämningar användes en jordsond vid fältarbetet.

Figur 7. Ett av de mer låglänta områdena inom delområde 6. Marken var flack med gräsbevuxen mossmark och gles lövskog.

Utredningsområdet hade stora topografiska variationer, med höjdvärden mellan 59 till 120 meter över havet och stupliknande moränslänter. Hela området har fältinventerats, med undantag för en minde del av delområde 2, där området utgjordes av allt för kraftiga branter med stora flyttblock.

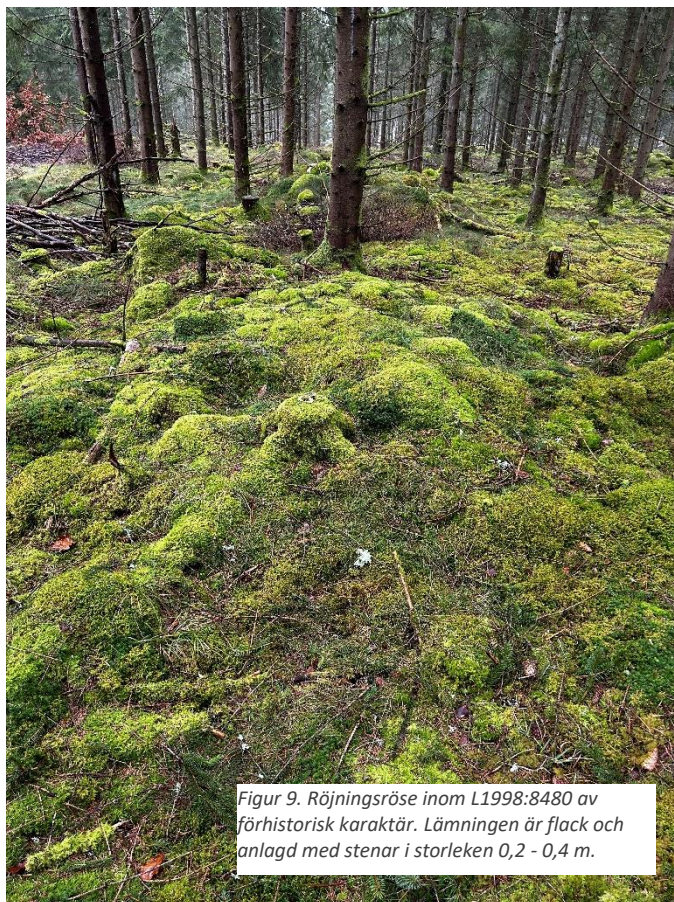

Figur 8. En stor del av utredningsområdet är beläget i produktionsskog med topografiska skillnader mellan åsryggar och sänkor.

En stor del av delområde 6, 7 och 8 bestod av mossmarker med tallhed, att likna vid våtmark efter snösmältningen. Området var flackt och låglänt och besitter troligen högre natur- än kulturvärden. Största delen av utredningsområdet består av produktionsskog med tall och gran, där avverkning och gallring skett i närtid. Det förekommer ett stort antal körvägar för traktorer och skogsmaskiner inom utredningsytorna. Hela utredningsområdet innehar en utmarkskaraktär, där landskapet nyttjats extensivt. Med anledning av detta fokuserade fältinventeringen till stor del på skogsbrukslämningar så som kolbottnar och tjärdalar. Inga sådana lämningar påträffades.

L1998:8480, Fossil åker

Den möjliga fornlämningen L1998:8480 (fossil åker) iakttogs i terrängskuggningsdata och kunde påträffas i terrängen. Lämningen är belägen i nord-sydlig riktning i en slänt mot Ö-NÖ. Lämningen består av ett omfattande antal röjningsrösen med varierande karaktär. Anläggningarna inom lämningsområdets östra del, det vill säga de lämningar som var belägna längst ner i slänten påvisar en förhistorisk karaktär och är att bedöma som fornlämning. Dessa rösen var cirka 3 × 3 meter, runda, helt övermosade och cirka 0,2 – 0,3 meter höga och lagda med natursten i storleken 0,2 – 0,6 meter.

Figur 9. Röjningsröse inom L1998:8480 av förhistorisk karaktär. Lämningen är flack och anlagd med stenar i storleken 0,2 - 0,4 m.

Längre upp i slänten mot väster skiftar röjningsrösens karaktär till mer sentida uttryck. Dessa rösen var upp till 1,3 meter höga, mellan 2–4,5 meter i diameter, rektangulära till ovala, delvis övermossade och lagda med stenar i storlek 0,2 – 0,7 meter. Den antikvariska bedömningen av området är dock att lämningen bör utgöra fornlämning, där en kontinuitet i nyttjandet av odlingslandskapet förekommit sedan förhistorisk tid in i historisk tid. Lämningen bedöms utgöra flera faser, där röjningsrösens varierande karaktär kan härröra till historisk tids mer intensiva nyttjande av jordbruksmark i takt med demografiska expansioner och tekniska innovationer. Den

Figur 10. Röjningsröse av mer sentida karaktär. Anläggningen är högre och utgörs av större stenar.

översiktliga historiska kartstudien indikerar att området utgjort skogsområde under en längre tid, vilket gör att de yngre röjningsrösen inom området ändå bör vara äldre än år 1850 och således uppfylla åldersrekvisitet. Intressant i sammanhanget är ortnamnet Bjärnared, vilket kan härledas till *Bjär* (berg) och efterleden *red*, vilket tolkas som *ryd* och betyder röjning vilket avser öppen mark. Namn med ändelsen *ryd* är vanligt förekommande i södra Sverige.

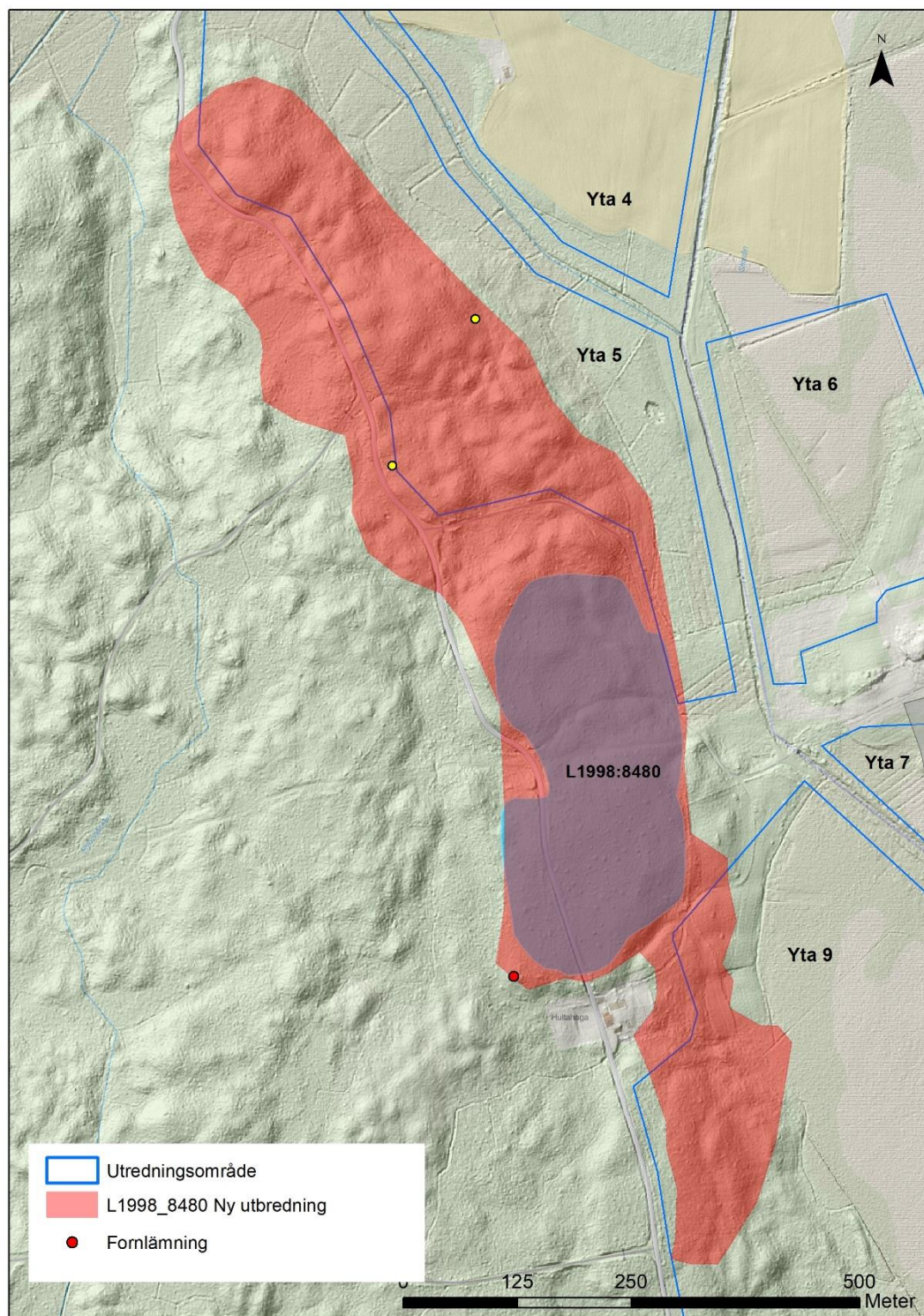
Eftersom området vid lämningen L1998:8480 består av produktionsskog med ett aktivt skogsbruk påträffades flertalet körvägar för skogsmaskin och traktor inom lämningen. Fordon har framförts i mycket nära anslutning till röjningsrösen, där vissa är till synes skadade i kanten. Uppdraget har dock inte inneburit någon fullvärdig skadeinventering av lämningen.

Ny utbredning på L1998:8480

Vid fältinventering inom delområde 9 observerades ytterligare röjningsrösen. Rösena var placerade längs en svag åsrygg med sluttning mot öster i ett område med lövskog samt gräsbevuxen tidigare skogsbruksmark. Rösena påvisade en äldre karaktär med helt övermossade, flacka konstruktioner, cirka 3 × 3 meter och 0,2 – 0,3 m höga. Stenarna utgjordes av natursten i storleken 0,2 – 0,4 meter. Lämningarna var svagt synliga i terrängskuggningsdata. Då de fossila åkermarkerna kan sträcka sig över stora områden har de nypåträffade rösena tolkats som en fortsättning på lämningen L1998:8480, som därför föreslås få en ny utbredning. De nypåträffade röjningsrösen har samma karaktär som de anläggningar i nordöstra delen av lämningen som bedömts härröra från förhistorisk tid. Det kan inte uteslutas att fornlämningen L1998:8480 även innehåller boplatslämningar och möjliga gravläggningar.

Figur 11 och Figur 12. Urval av nypåträffade röjningsrösen inom delområde 9. De nypåträffade anläggningarna föreslås utgöra en förlängning av fornlämning L1998:8480.

Figur 13. Den föreslagna nyutbredningen på L1998:8480. Lämningen föreslås även få reviderad antikvarisk status från möjlig fornlämning till fornlämning. Skala 1:5 000.

Fornlämningen L1998:8480 sträcker sig utifrån resultaten vid den arkeologiska inventeringen över ett område cirka 1400 × 250 meter i nord-sydlig riktning. Lämningen bedöms bestå av ett hundratal röjningsrösen längs en åsrygg i nord-sydlig riktning med majoriteten av rösen placerade i slänt mot öster.

Arkeologisk utredning etapp 2: L1997:5669, Möjlig boplats

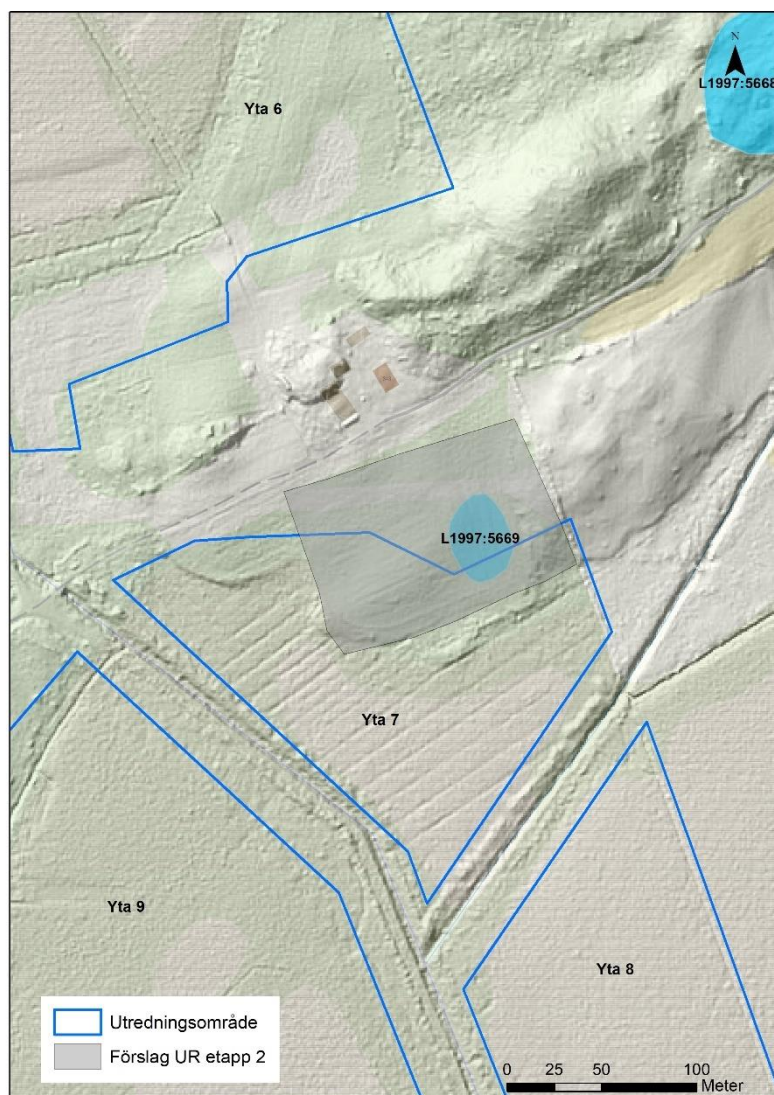
Vid den norra gränsen för delområde 7 finns sedan tidigare en inrapporterad möjlig fornlämning i form av en möjlig boplatslämning. Enligt uppgifter i KMR (Kulturmiljöregistret) ska lämningen vid inventeringstillfället år 2000 varit belägen i nysådd åkermark inom ett cirka 40 × 30 meter stort område i N-S riktning, där tre avslag av okänd bergart tillvaratagits.

Figur 14. Området vid den möjliga boplatsen L1997:5669 består i dagsläget av yngre granplantering.

Lämningsområdet utgör idag yngre granplantering med gräsbeklädda mindre ytor mellan granarna. Inget som indikerar boplats kunde härigenom iakttas vid besiktningen av lämningsområdet, som dock är beläget på en svag höjdsluttning mot söder. Utifrån tidigare uppgifter samt det topografiskt lämpliga boplatsläget föreslås den möjliga fornlämningen utredas vidare genom arkeologisk utredning etapp 2, om denna berörs av kommande arbetsföretag. Det är Länsstyrelsen i Hallands län som tar beslut om en arkeologisk utredning etapp 2 ska genomföras. Utredningen bekostas då av exploatören.

Det föreslagna utredningsområdet för eventuell arkeologisk utredning etapp 2 är bedömt utifrån områdets topografiska höjdläge i relation till tidigare observerade fynd och mäter cirka 130 × 90 meter i öst-västlig riktning.

Figur 15. Förslaget utredningsområde för arkeologisk utredning etapp 2 vid den möjliga fornlämningen L1997:5669 inom delområde 7. Skala 1:2 000.

Stenmurar

Inom hela utredningsområdet påträffades ett stort antal stenmurar. Samtliga stenmurar var lagda i 2–4 skikt, cirka 0,5 – 0,8 meter höga med en bredd på 0,7 – 1,1 meter och delvis eller helt övermossade. Denna typ av kulturhistoriska uttryck är vanligt förekommande i Halland och anges i kulturmiljöprogrammet värnas särskilt vid exploatering av kulturlandskapet. Murarna utgör ägogränser eller hägnader för att exempelvis hålla djuren borta från inägomark. Då murarna kan ligga på nuvarande gränser utgör dessa ej lagskyddade kulturmiljövärden, då de fortfarande kan vara i bruk.

Vid exploatering i området bör dock särskild hänsyn tas till dessa stenmurar. Förslagsvis placeras solpaneler på ett sådant sätt att murarna kan kvarstå. Detta är särskilt viktigt med beaktande av solparkens livslängd och vad som sker inom området vid avvecklandet av verksamheten. Områdets kulturhistoriska uttryck bör värnas så att dessa kan kvarstå även efter det att solparken har försvunnit. Stenmurarna är också mycket gynnsamma för områdets biologiska mångfald.

Figur 16. Stenmur inom delområde 5, karaktärsskapande för områdets kulturarv.

Ensamliggande röjningsrösen/stensamlingar

Inom utredningsområdet har ett mindre antal ensamliggande röjningsrösen/stensamlingar identifierats, se Figur 18 . Dessa bedöms vara av yngre karaktär. Rösena har mätts in med GPS i fält och bör i värnas vid exploatering av området. Syftet med detta är att bevara även mer recenta uttryck som berättar något om områdets nyttjande i modern tid, med jordbruk och industrialiserat skogsbruk.

Visuell påverkan: Landskap och bebyggelse

Bebyggelsen vid Asige-Hult 203 förväntas påverkas visuellt av solparken, men åtgärden innebär inget fysiskt intrång i den bebyggda miljön. Även bebyggelsen vid Gräsås kan komma att påverkas visuellt. Den visuella påverkan sker dels genom solcellspanelerna, dels utifrån att området skulle behöva avverkas i stor skala, vilket medför en större förändring av utblickarna i landskapet. Sådan förändring bör kunna begränsas genom att spara korridorer med vegetation runt solparkens etableringsområde. Den historiska läsbarheten vid gårdsmiljöerna förväntas dock kvarstå och de sammantagna effekterna på kulturmiljön bedöms försumbara.

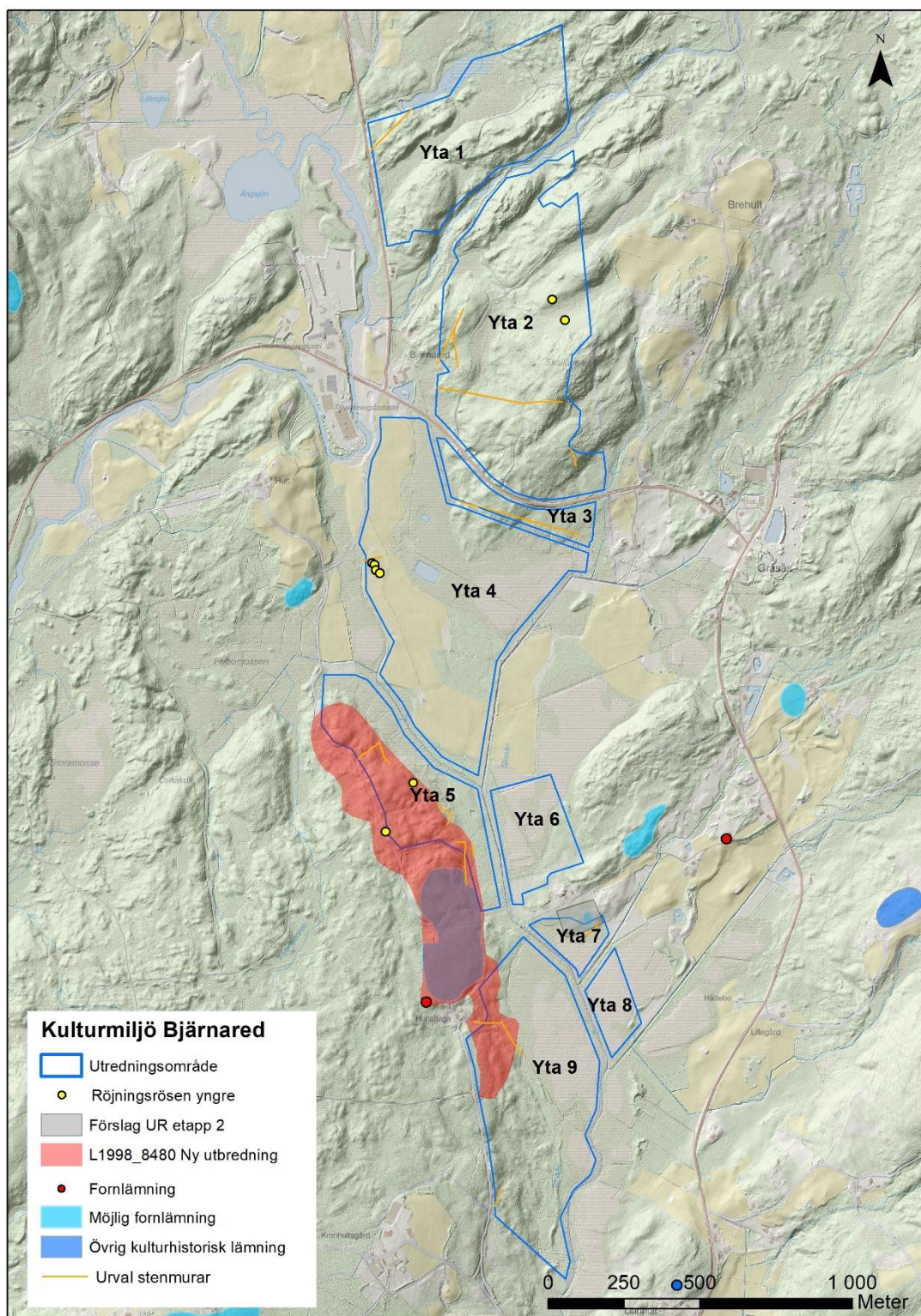
Figur 17. Inom nyligen avverkat område inom delområde 2 observerades långa siktlinjer mot nordväst utifrån områdets topografiska höjdläge. Solparkens synbarhet kan komma att bli mer omfattande om ett större område avverkas, men innebär inget fysiskt ingrepp i bebyggda kulturmiljöer.

Fortsatt arbete

Det är av stor vikt att den fortsatta projekteringen av solparken har kännedom om områdets kulturmiljövärden samt lagskyddade fornlämningar. Vid exploatering inom delområde 5 och 9 och intill fornlämning L1998:8480 krävs tillstånd enligt KML 2 kap. 12§ för ingrepp i fornlämning, vilket beslutas av Länsstyrelsen i Hallands län.

Det är även länsstyrelsen som beslutar om arkeologisk utredning etapp 2 ska genomföras inom området för den möjliga fornlämningen L1997:5669 enligt KML 2 kap. 11§. Det är exploatören som har kostnadsansvaret för eventuella arkeologiska insatser. Om det vid markarbeten i byggfas uppstår misstanke om fornlämning ska arbetet omedelbart avbrytas och länsstyrelsen kontaktas.

Den vidare projekteringen bör ta hänsyn till den visuella påverkan som kan uppstå då solparken är anlagd, genom att exempelvis spara vegetationskorridorer inom delområden med närliggande bebyggelse.

Figur 18. Samtliga identifierade kulturmiljövärden inom utredningsområdet bestående av lagskyddade och tillståndspliktiga fornlämningar samt röjningsrösen,stensamlingar och stenmurar.

Referenser

Kulturmiljö Halland, Kula AB, Halmstads kommun, Länsstyrelsen i Hallands län, 2014.

Kulturmiljöprogram för Halmstad kommun, Halmstad kommun. 2014.

Kulturmiljö Halland, Kula AB, Falkenbergs kommun, Länsstyrelsen i Hallands län, 2012.

Kulturmiljöprogram för Falkenbergs kommun, Åkessons tryckeri AB, Emmaboda, 2013.

Lantmäteristyrelsens arkiv, LMS, Laga skifte akt M3-6:3, Bjärnared nr 1–2, lantmäteriet.

Länsstyrelsernas webbgis, Hallands län, Informationskarta Halland,

<https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=d0e35de8fe95434ca5fd043d84040116>

Riksantikvarieämbetet, Fornsök, Fornreg.

<https://app.raa.se/id/secure/fornreg/>

Rikets allmänna kartarkiv, RAK, id: J112-2-48, lantmäteriet.

Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret,

<https://bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Riksantikvarieämbetet, Riksintressen för kulturmiljövården Hallands län [N],

https://www.raa.se/app/uploads/2022/06/N_riksintressen.pdf

Skogsstyrelsen, Skogens pärlor,

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

Wahlberg, M (red.), 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*, Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala. 2003.

Statens geologiska undersökning, SGU, Jordartskartan,

<https://apps.sgu.se/kartvisare/>

Widgren, M. 1997. *Fossila landskap: en forskningsöversikt över odlingslandskapets utveckling från yngre bronsålder till tidig medeltid*. Kulturgeografiskt seminarium 1/97. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1071436/FULLTEXT01.pdf>